

א ואיכא טרח' לעמוד. פי' שטורח הוא לחזור וללבוש בגדיו [תר"י ול"ח דלא כלבוש] משמע דאם שוכב בחלוקו צריך לעמוד וכ"מ בגמ' פרקין לא יקרא ק"ש משמע דאף שכבר שוכב לא יקרא עד שיעמוד מיהו דעת הרב"י דוקא כשמושלך על גבו ונוטה מעט על צדו אבל כששוכב על צדו ממש מותר לקרות לכתחלה ולכן השמיט דעת תר"י וכ"מ פשטא דתלמודא:

9. ביאור הלכה סימן סג סעיף א ד"ה * מאחר שכבר

מאחר שכבר שוכב - עיין במ"ב והנה כ"ז הוא רק לפי דעת הג"ה דסתם כשיטת רבינו יונה אבל בב"י פסק כהפוסקים שחולקין על הר"י וס"ל דאפילו לכתחלה מותר לשכב על צדו ולקרוא דעל צדו ממש אינו נקרא דרך גאווה והנה להלכה משמע מדברי הע"ת וט"ז ומ"א דיש לתפוס כהב"י וכן פסק המגן גיבורים אמנם בספר א"ז פוסק כהרמ"א וכן במ"ז מצדד דהדין עם הרמ"א וכן בחידושי רע"א מצדד לומר דלהחמיר יש לפסוק כדעת הרבינו יונה עי"ש ע"כ בודאי יש להחמיר לכתחילה:

10. משנה ברורה סימן סג ס"ק ד

(ד) ואינו יכול וכו' - אבל אם יכול על צידו אפילו רק בפסוק ראשון לבד מחוייב לעשות כן וכ"ש אם יכול לקרותה בישיבה:

11. רמ"א ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע ותפילה של ערבית סימן רלט סעיף א

ויקרא קריאת שמע סמוך למטתו, ואין אוכלים ושותים ולא מדברים אחר קריאת שמע שעל מטתו, אלא יישן מיד, שנאמר: אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה (תהילים ד, ה) (כל בו ורוקח ורבינו ירוחם נ"ב ח"ב), ועיין לעיל סימן ס"ג אי מותר לקרות כשהוא שוכב;

12. מגן אברהם סימן רלט ס"ק ה

כשהוא שוכב. והיינו דוקא בק"ש של חובה אבל אם כבר קראה אחר צ"ה וקוראה על מטתו לשמירה מותר לקרותה שוכב דהא ר' זעירא קרי וחזר וקרי עד דמשתקע בשינתיה:

13. פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן רלט ס"ק ה

לא הבינותי זה דרבי זעירא דקרי (עם) [עד] דמשתקע בשינתיה שוכב על צדו וטירחא מותר, הא פרקין אף בקריאת שמע שלא לצאת ידי חובתו אפשר דאסור, ולהר"ר יונה [ברכות טו, א ד"ה שנים] נמי פעם אחת צריך לקרות שלא על צדו אבל אח"כ כשאי אפשר לישן קורא על צדו ועד דמשתקע בשינה.

14. משנה ברורה סימן רלט ס"ק ו

כתב המ"א דוקא כשקורא זו הק"ש לשם חובה כגון שהתפלל ערבית מבע"י וצריך עתה לכוון לקיים המ"ע דק"ש לכך צריך ליזהר בכל פרטיה אבל אם כבר קרא בזמנה וקורא עתה רק משום ק"ש שעל המטה מותר לכתחלה לקרותה בשכיבה ויש שמחמירין לכתחלה לקרותה בעמידה או בישיבה אכן אם כבר שכב לכו"ע מותר להטות על צדו ולקרוא.

15. שער הציון סימן רלט ס"ק י

(י) חיי אדם [וגם הפרי מגדים מפקפק על ראית המגן אברהם]. ומכל מקום נראה לי דהמיקל בזה בודאי אין למחות בידו, דהא אפילו בקריאת שמע של חובה דעת רוב הפוסקים להקל כשהוא רוצה לשכב על צדו ממש, וכמו שכתבתי בסימן ס"ג בביאור הלכה דיבור המתחיל מאחר, ובקריאת שמע שעל המטה בודאי יש לנו לפסוק כמותם. והנה דעת המגן אברהם להקל אפילו כשהוא שוכב מעט על צדו, ובזה מפקפק עליו הפרי מגדים, אבל בזה בודאי אין למחות ביד המיקל. ומכל מקום המרגיל עצמו לקרותה בישיבה או בעמידה טוב

קריאת שמע מעומד או מיושב

1. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף י עמוד ב

משנה. בית שמאי אומרים: בערב - כל אדם יטה ויקרא, ובבבקי יעמוד, שנאמר: ובשכבך ובקומך. ובית הלל אומרים: כל אדם קורא כדרכו, שנאמר: ובלכתך בדרך; אם כן, למה נאמר: ובשכבך ובקומך? - בשעה שבני אדם שוכבים ובשעה שבני אדם עומדים. אמר רבי טרפון: אני הייתי בא בדרך והטתי לקרות כדברי בית שמאי, וסכנתי בעצמי מפני הלסטים. אמרו לו: כדי היית לחוב בעצמך, שעברת על דברי בית הלל.

2. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף יג עמוד ב

אמר רב יוסף: פרקין (שוכב על גבו ופניו למעלה). לא יקרא קריאת שמע. מקרא הוא דלא ליקרי, הא מיגנא - שפיר דמי? והא רבי יהושע בן לוי לייט אמאן דגני אפרקיד! (שמא יתקשה אברו בתוך שנתו ונראה לרבים, והוא דרך גנאי.) אמרי: מיגנא (לישן), כי מצלי - שפיר דמי. כשהוא מוטה על צדו מעט - שפיר דמי, אבל מקרי קריאת שמע, אפילו מצלי נמי אסור - שמקבל עליו מלכות שמים דרך שררה וגאווה. מקרא, אף על גב דמצלי - נמי אסור. והא רבי יוחנן מצלי וקרי! שאני רבי יוחנן דבעל בשר הוה.

3. רמב"ם הלכות קריאת שמע פרק ב הלכה ב

כל אדם קורין כדרכו בין עומדין בין מהלכין בין שוכבין בין רוכבין על גבי בהמה, ואסור לקרות קריאת שמע והוא מוטל ופניו טוחות בקרקע או מושלך על גבו ופניו למעלה, אבל קורא הוא והוא שוכב על צדו, ואם היה בעל בשר הרבה ואינו יכול להתהפך על צדו או שהיה חולה נוטה מעט לצדו וקורא.

4. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כד עמוד א

שנים שישינים במטה אחת - זה מחזיר פניו וקורא, וזה מחזיר פניו וקורא

5. רבינו יונה מסכת ברכות דף טו עמוד א

ואיכא למידק דהיכי אמר מחזיר פניו וקורא והיאך יכול לקרות ק"ש והוא שוכב מוטה על צדו דהא אמרינן (ד' יג א) מקרי אף על גב דמצלי אסיר ומאי דאמר (ד' יא) מטין וקורין זהו במיושב אבל בהטיה בשכיבה לא אמרו והיכי אמרי הכא דשרי ואיכא דאמרי דכי אמר מקרי אף על גב דמצלי אסיר זהו בהטיה כמו פרקין בשוכב על קדקדו ומוטה מעט אבל זה שמוטה על צדו לגמרי מותר והנכון יותר לתרץ דכיון דחזיני' דהיכא דאיכא טירחא שרי כדאמר' דרבי יוחנן מצלי וקרי משום דהוה בעל בשר והוה ליה טירחא הכא נמי התירו לו בהטיה משום דה"ל טירחא כיון שפשט את בגדיו לחזור וללבוש:

6. בית יוסף אורח חיים סימן סג

אבל הרמב"ם (שם) כתב ... נראה שדעתו לומר דכי אמרינן מיקרי אף על גב דמצלי אסור היינו בפרקין המוטה מעט אבל מוטה על צדו לגמרי מותר לקרות את שמע וכסברת אית דאמרי שכתבו תלמידי הר"ר יונה וכך נראה מדברי רש"י וכך נוטים דברי רבינו:

7. שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן סג סעיף א

קורא אותה מהלך או עומד או שוכב או רוכב ע"ג בהמה או יושב, אבל לא פרקין דהיינו שפניו טוחות בקרקע או מושלך על גבו ופניו למעלה, אבל קורא והוא שוכב על צדו. הגה: (מאחר שכבר שוכב א ואיכא טרחא לעמוד) (הר"ר פ' מי שמתו). ואם היה בעל בשר הרבה ואינו יכול להתהפך על צדו, או שהיה חולה, נוטה מעט לצדו וקורא.

יותר, דהקוראה בשכיבה מצוי שנרדם באמצע הקריאה ומפסיד ברכת המפיל:

16. כף החיים סימן רלט ס"ק יא

אומנם מדברי המקובלים נראה שהיא חובה אף על פי שקרא קריאת שמע בצאת הכוכבים, וצריך לקרותה כולה מיושב ובכוונה עצומה.

17. טור אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן סג

כתב רב עמרם מי שרוצה להחמיר לעמוד כשהוא יושב ולקרותה מעומד לא יאות עביד ונקרא עבריינא וצריך לגעור בו שמצותה מיושב

18. בית יוסף אורח חיים סימן סג

טעמו משום דאם ביום הוא עובר על דברי בית הלל ונראה שעושה כדברי בית שמאי שאמר בבקר יעמדו ואם בלילה הוא אף כדברי בית שמאי לא עשה ... ומ"ש שמצותה מיושב. נראה לי שהכי קאמר שמצותה אף מיושב כלומר ולא כדאמרי בית שמאי דביום אין מצותה אלא מעומד:

19. דרכי משה הקצר אורח חיים סימן סג אות (א)

(א) ובהגהת מיימוני פ"ב (אות ג) משמע דטוב יותר מיושב ממעומד:

20. שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן סג סעיף ב

מי שרוצה להחמיר לעמוד כשהוא יושב ולקרותה מעומד, נקרא עברייין.

21. עטרת זקנים סימן סג ס"ק ב

[ב] מי שרוצה להחמיר לעמוד כשהוא יושב כו'. משמע דוקא אם יושב ורוצה לעמוד הוא דאסור, אבל אם עומד יכול לישב, דאז נראה דלאו משום חומרא קעביד אלא משום דצריך לישב, והא תנינא [ברכות י', ב] דכל אדם קורא כדרכו בין מיושב בין מהלך (אדוני מורי זקני). ופשוט הוא, וכן משמע בהגהות מיימוני [קריאת שמע פ"ב אות ג] דטוב יותר מיושב ממעומד. ומיהו ביום כיפור כולי עלמא מודים דשרי לעמוד, דאז אינו עושה משום יוהרא, אלא מצותו בכך (מהררש"ל בהגהות לטור):

22. משנה ברורה סימן סג ס"ק ז

(ז) לעמוד - דוקא בזה הוא דאסור משום שנראה לכל דמשום חומרא קעביד אבל אם עומד יכול לישב דאז אינו נראה דמשום חומרא קעביד רק משום דצריך לישב ודוקא בשחרית אבל בערבית אין לו להטות ולישב כשעומד דנראה דעושה כב"ש:

23. ערוך השולחן אורח חיים סימן סג סעיף ג

והנה לפ"ז נראה דבין כשעומד אסור לו לישב ובין כשיושב אסור לו לעמוד והטור והש"ע לא הזכירו רק שלא לעמוד כשהוא יושב וראיתי מי שכתב דבאמת העומד מותר לישב דבזה לא נראה משום חומרא אלא שרצונו לישב דישיבה טוב יותר לאדם מעמידה [א"ר בשם מ"כ] וקשה דא"כ למה נענש ר"ט הלא הטייה יותר טוב לאדם גם מישיבה והאמת נראה דבשחרית דלב"ש דוקא בעמידה בזה אסור לעמוד כשיושב ובערבית דלב"ש דוקא בישיבה דבזה אסור כשעומד לישב דמיחזי דעביד כב"ש אבל להיפך בשחרית כשעומד מותר לישב ובערבית כשיושב מותר לעמוד דבזה א"א לחוש דעביד כב"ש דאדרבא דזהו היפך מב"ש ולכן הטור וש"ע דמיירי בשחרית כתבו דכשיושב אסור לעמוד וכן נראה עיקר לדינא [ול"מ בב"ח] ועוד נראה דדוקא כשעושה מפני הדין כדי לצאת ידי ב"ש יש איסור וכר"ט שאמר והטיתי לקרות כדברי ב"ש אבל כשעושה בלא כונה כמו שיש אנשים שאינם במנוחה קמים ויושבים וחוזרים וקמים וחוזרים ויושבים אין קפידיא

וע"פ הזוהר ק"ש דשחרית וברכותיה דוקא מיושב עד תהלות לאל עליון דאז יקום ויעמוד וכן מבואר בפרע"ח ובכונות ונקראת תפלה דמיושב:

24. בן איש חי שנה ראשונה פרשת וארא סעיף טו

טו. מי שרוצה להחמיר על עצמו לעמוד כשהוא יושב כדי לקרות ק"ש מעומד, נקרא עברייין אם עושה כן בשביל חומרא, אבל אם עושה כן כדי להעביר השינה מותר וכנ"ל באחרונים ז"ל: